

29.9.2005

442/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

POLIISIN KOHDISTAMAT TOIMENPITEET VALOKUVAAJAN KAMERAAN

1

KANTELU

Kouvolan Sanomien päätoimittaja pyysi 17.2.2004 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Kouvolan kihlakunnan poliisilaitoksen rikosylikonstaapelin menettelyä puolustusvoimien miehistönkuljetusajoneuvon onnettomuuspaikalla.

Kantelun mukaan puolustusvoimien miehistönkuljetusvaunu suistui tieltä 29.1.2004. Onnettomuus tapahtui yleisellä tiellä Valkealassa ja onnettomuudessa menehtyi yksi kantahenkilökuntaan kuulunut sotilas.

Kantelussa kerrotaan lehden avustajan kävelleen onnettomuuspaikalle haittaamatta millään tavalla pelastustoimia. Hän ehti ottaa digitaalikamerallaan yhden valokuvan onnettomuuteen joutuneesta miehistönkuljetusvaunusta, kun paikalle tullut rikosylikonstaapeli pysäytti lehden avustajan. Hän kertoi rikosylikonstaapelille olevansa paikalla Kouvolan Sanomien toimeksiannosta kuvaamassa onnettomuutta. Rikosylikonstaapeli pyysi lehden avustajaa näyttämään, mitä kuvia tämä oli ottanut onnettomuudesta ja vaati tuhoamaan ainoan lehden avustajan onnettomuuspaikalla ottaman kuvan.

Edelleen kantelussa katsotaan poliisin kenttäjohdon vaikeuttaneen muutoinkin toimittajien työtä, sillä Kouvolan Sanomien kuvaaja ja toimittajia ei päästetty lähellekään onnettomuuspaikka.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin rikosylikonstaapelin selvitys ja Kouvolan kihlakunnan poliisipäällikön sekä Kouvolan kihlakunnan poliisilaitoksen rikostorjunnan vastualueen johtajan, rikosylikomisarion lausunnot. Käytettävissäni on lisäksi ollut lehden avustajan selostus tapahtumista onnettomuuspaikalla (jäljennökset selvityksestä ja lausunnoista päätöksen liitteenä).

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumatiedot

Puolustusvoimien Pasi-miehistönkuljetusvaunu suistui tieltä 29.1.2004 ennen klo 15:a Valkealassa Vekarantiellä. Vaunu kaatui ja kaatuvan vaunun alle jäi puristuksiin Karjalan Prikaatin kantahenkilökuntaan kuulunut opistoupseeri, joka menehtyi vammoihinsa tapahtumapaikalla. Lisäksi useita henkilöitä loukkaantui.

Puolustusvoimien henkilökunta asetti ko. tieosuuden molempiin päihin sulut, jonka vuoksi esimerkiksi Kouvolan Sanomien paikalle lähetetyt toimittaja ja kuvaaja eivät päässeet paikalle. Sen sijaan tieosuuden varrella oleviin risteyskojiin ei sulkua ollut asetettu ja niiltä pääsi tielle.

Kun lehden toimittaja ja kuvaaja eivät sulkujen vuoksi päässeet paikalle, soitti päätoimittaja lähellä onnettomuuspaikkaa asuvalle lehden avustajalle pyytäen tätä menemään paikalle ja ottamaan kuvia lehteä varten.

Lehden avustaja saapui kävellen onnettomuuspaikalle ja otti kuvan miehistönkuljetusvaunusta. Kuvan ottamisen jälkeen virkatehtävissään paikalla ollut rikosylikonstaapeli tuli lehden avustajan luokse tiedustellen, mistä tämä oli päässyt paikalle, pyysi näyttämään avustajan digitaalikameran muistissa olleita kuvia ja käski poistamaan onnettomuuspaikalta otetun kuvan.

Lehden avustaja poisti kuvan ja poistui paikalta rikosylikonstaapelin käskyn perusteella.

3.2

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan tätä lakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Poliisilain 18 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi tai onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.

Poliisilain 26 §:n mukaan poliisimiehellä on tässä tai muussa laissa säädettyä toimivaltaa käyttäessään oikeus yksittäistapauksessa antaa jokaista velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kielloja.

Rikoslain 24 luvun 6 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka

2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

3.3

Selvitysten sisältö

Rikosylikonstaapeli on selvityksessään kertonut saaneensa tehtävän mennä kyseisellä onnettomuuspaikalla. Kun hän saapui kollegansa kanssa paikalle, oli sille tieosuudelle, jolla onnettomuus tapahtui, laitettu sulut tien päihin; sen sijaan tiellä oleviin muihin liittyisiin sulkuihin ei ollut asetettu. Hänen mukaansa onnettomuusaluetta ei ollut merkitty eristetyksi alueeksi.

Kun rikosylikonstaapeli oli suorittamassa tehtäviään onnettomuusajoneuvon luona, hän havaitsi selkänsä takana välähtävän salamavalon. Hän käveli kuvaajan luokse ja kysyi, oliko tämä kuvannut ja miten tämä oli päässyt sulkualueelle. Mieshenkilö myönsi kuvanneensa ja kertoi olevansa Kouvolan Sanomien freelance-toimittaja ja tulleensa kävelen paikalle. Rikosylikonstaapelin mukaan kuvaaja ei ollut kysynyt lupaa kuvaamisen keneltäkään.

Rikosylikonstaapeli kertoo käskeneensä kuvaajaa näyttämään kuvan digikamerastaan ja samalla käskeneensä kuvaajaa näyttämään kuvan molemmilla puolilla olevat kuvat sen varmistamiseksi, että muita kuvia kohteesta ei ollut. Rikosylikonstaapeli kertoo käskeneensä kuvaajaa deletoimaan kuvan, koska ei kameran pienestä näyttöruudusta pystynyt varmistamaan, näkyikö osittain peitetty vainaja kuvassa vai ei.

Rikosylikonstaapeli katsoo menetelleensä virheellisesti käskiessään lehden avustajan selaamaan digikamerassaan olevia kuvia ja poistattamalla hänen ottamansa kuvan. Tapahtumahetkellä rikosylikonstaapeli kertoo pitäneensä toimenpidettään tarkoituksenmukaisena tilanteen kokonaisarvio, uhrin yksityisyyden suoja se, ettei uhrin omaisiin ollut saatu tuossa vaiheessa yhteyttä.

Onnettomuuspaikan eristämistä rikosylikonstaapeli perustelee poliisilain 18 §:llä.

Kouvolan kihlakunnan poliisilaitoksen rikostorjunnan vastuualueen johtaja rikosylikomisario toteaa lausunnossaan rikosylikonstaapeli ylittäneen lehden avustajan kameraan ja kuvaamiseen kohdistuneilla toimenpiteillään toimivaltansa. Sen sijaan alueen eristämisen rikosylikomisario katsoo tapahtuneen lain mukaisesti.

Kouvolan kihlakunnan poliisipäällikkö katsoo lausunnossaan

rikosylikonstaapelin menetelleen kyseisessä tilanteessa virheellisesti ja lainvastaisesti.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Valokuvien tarkistaminen ja poistattaminen

Perustuslaissa taatun sananvapauden piiriin kuuluu myös tiedotusvälineiden suorittama valokuvaaminen. Sananvapauden – ja kantelunalaisessa tapauksessa valokuvaamisen – rajoitusten on perustuttava lakiin. Perustuslain sananvapaussäännöksessä tarkoitetun ennakoesteiden kiellon piiriin kuuluvat paitsi viestien sisällön ennakkotarkastus myös sananvapauteen sisältyvien oikeuksien luvanvaraistaminen samoin kuin kaikki muut ennakkollista estettä merkitsevät puuttumiset sananvapauteen (HE 309/1993 vp, s. 57). Sananvapauden tosiasiallinen toteutuminen edellyttää mm. toimittajien toimintavapautta.

Sananvapauteen kuuluvan kuvaamisen ja kielletyn kuvaamisen rajanveto on tehty rikoslain 24 luvun 6 §:ssä. Mikäli tällaisen rikoksen epäillä tapahtuneen, on poliisin toimille rikoksen suhteen oltava mm. esitutkintalain ja pakkokeinolain mukaiset perusteet ja esimerkiksi em. rikoksella saadun kuvan menettämisseuraamus määrätään rikoslain 10 luvun säädetyin menettelyin mukaisesti.

Poliisilain 26 §:n mukaisen käskyvallan käyttäminen edellyttää muuhun säännökseen perustuvaa toimivaltaa kysymyksessä olevan tehtävän suorittamiseen. Poliisimiehellä ei ole yleistä, pelkästään tehtäväpiiristä johtuvaa oikeutta antaa kansalaisia sitovia määräyksiä.

Vaikka alue oli rikosylikonstaapelin mukaan poliisilain 18 §:n perusteella eristetty tai ainakin tarkoitus eristää, ei eristystä saadun selvityksen mukaan ollut merkitty millään tavalla. Myöskään sulkuja ei ollut asetettu kuin tieosuuden kumpaankin päähän; sulkualueen sisäpuolella olevista liittymistä pääsi tielle liikkumaan. Eristäminen ei siten ole ollut lehden avustajan havaittavissa. Toisaalta vaikka eristäminen olisi ollutkin hänen tiedossaan, ei kameran tarkastamiseen tai kuvan poistattamiseen olisi käsitykseni mukaan ollut oikeutta. Poliisimies voi poliisilain 18 §:n nojalla laissa säädetyillä edellytyksillä ainoastaan eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetyn alueen taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista alueella. Poliisilain 18 §:n ja 26 §:n perusteella rikosylikonstaapelilla onkin käsitykseni mukaan ollut tilanteessa oikeus käskää lehden avustajaa poistumaan onnettomuuspaikalta.

Sen sijaan katson, että rikosylikonstaapelilla ei ole tilanteessa ollut toimivaltaa määrätä lehden avustajaa näyttämään, mitä kameran muistikortille oli tallentunut eikä myöskään toimivaltaa määrätä häntä poistamaan kaatuneesta miehistönkuljetusvaunusta otettua kuvaa kameran muistista. Rikosylikonstaapeli on siten menetellyt lainvastaisesti antamalla edellä kuvatut toimivaltaansa kuulumattomat määräykset.

Toimenpidettä harkitessani olen ottanut huomioon, että rikosylikonstaapelin menettely vaikuttaa lähinnä harkitsemattomalta, nopeasti eteen tulleen tilanteen aiheuttamalta ylireagoinnilta.

3.4.2

Alueen eristäminen

Kantelussa on lisäksi arvosteltu sitä, että alue oli eristetty niin, että toimittajia ja kuvaajia ei ollut tarkoitus päästää lähellekään onnettomuuspaikkaa, vaikka siitä ei kantelun mukaan olisi ollut pelastustoimille mitään haittaa.

Saadun selvityksen mukaan ohjattua ja johdettua lehdistön paikalle laskemista ei ollut mahdollista järjestää. Paikalla ollut nosturi oli vaarassa kaatua ja kaatuessaan nosturi olisi aiheuttanut vaaratilanteen.

Poliisilain 18 § jättää soveltajalleen harkintavaltaa. Totean säännöksen myös jossain määrin tulkinnanvaraiseksi. Käsitykseni mukaan ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, milloin joku tilanne vaatii eristämistä esimerkiksi turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että tältä osin asiassa ei ole menetelty lainvastaisesti tai virheellisesti taikka harkintavalta ylittäen. Muistutan kuitenkin siitä, että tiedotusvälineiden toimintaan myös onnettomuustietojen välittämisessä tulee käsitykseni mukaan perustuslain 12 §:ssä ja sanavapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 1 §:n 2 momentissa lausuttu huomioon ottaen suhtautua myönteisesti.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan rikosylikonstaapelille huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.4.1 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.